

ET

05348 Faculteit der Economische Wetenschappen en Econometrie

7%

002

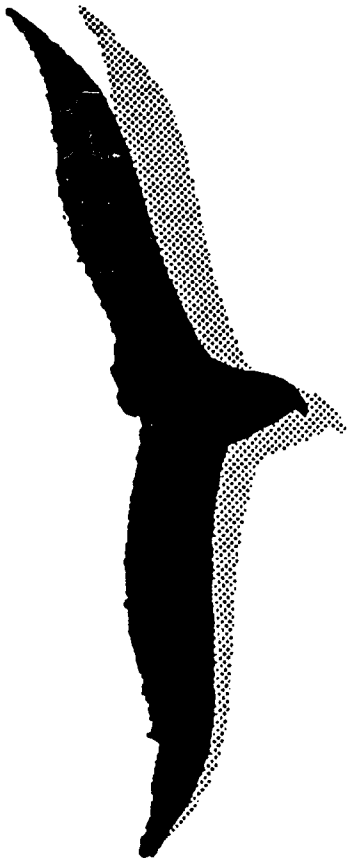
Serie research memoranda

Uitzendbureau als conjunctuurindicator
voor de arbeidsmarkt?

F.A.C. den Butter
J. Koeman
J.C. van Ours

Research Memorandum 1996-2

Januari 1996

|a|l|e|r|t|

applied
labour
economics
research
team

vrije Universiteit

amsterdam

Uitzendarbeid als conjunctuurindicator voor de arbeidsmarkt?

F.A.G. den Butter, J. Koeman en J.C. van Ours*

1. Inleiding

De aantrekkende conjunctuur zorgt nogal eens voor wat nervositeit en ongeduld bij de arbeidsmarktanalisten. De bedrijven zien hun winsten groeien, alom wordt verkondigd dat het goed gaat met de economie, maar dat blijkt zich niet te vertalen in een toename van de werkgelegenheid. Dramatische verhalen over 'jobless growth' worden uit de kast gehaald en allerhande dwangscenario's worden verzonnen om de bedrijfswinsten in extra werk om te zetten. Meestal verdwijnt de onrust na een tijdje weer vanzelf. De feiten leren immers dat de conjunctuur op de arbeidsmarkt nogal wat naijlt bij de algemene conjunctuur, afgelezen aan bijvoorbeeld de ontwikkeling van de industriële productie'. Wanneer de conjunctuur flink aantrekt, zal na verloop van tijd ook de werkgelegenheid toenemen.

Dit artikel beoogt om deze faseverschuiving tussen de conjunctuur op de goederenmarkt en op de arbeidsmarkt te belichten. In het bijzonder wordt daarbij de rol van de uitzendarbeid bezien. In de afgelopen jaren is de betekenis van de uitzendarbeid sterk toegenomen. Zo is de uitzendarbeid, gemeten aan het aantal uitzenduren, in de afgelopen twee jaar met ruim 40% toegenomen. In dit artikel gaan wij na in hoeverre de conjuncturele component van deze toename samenhangt met de conjuncturele ontwikkeling van de werkgelegenheid. Voor zover dit het geval is, zou de uitzendarbeid als conjunctuurindicator voor de arbeidsmarkt dienst kunnen doen. Indien het een algemeen geldende regel is dat de ontwikkeling van het uitzendvolume op die van de werkgelegenheid vooruit loopt, kan het uitzendvolume als voorspeller voor de conjuncturele ontwikkeling van de werkgelegenheid fungeren?.

Tegen deze achtergrond gaan wij in het navolgende na of gegevens over uitzendarbeid additionele informatie aandragen voor de prognose van de werkgelegenheid. Daartoe stellen wij een eigen conjunctuurbarometer voor de Nederlandse arbeidsmarkt samen. In eerste instantie maakt uitzendarbeid geen deel uit van deze barometer omdat hiervoor nog niet een

---

* Resp. hoogleraar Algemene Economie, Onderzoeksgroep Toegepaste Arbeidseconomie (ALERT), Vakgroep Algemene Economie, Vrije Universiteit, Amsterdam, en Tinbergen Instituut; medewerker Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid; **Director** of Graduate Studies, Tinbergen Instituut en hoogleraar Erasmus Universiteit Rotterdam.

¹ Zie ook J.A. Bikker en C.J. Zonderland, Arbeidsmarkt reageert met vertraging, **ESB** 3-6-1992, blz. 555.

² Volgens T.J.A. Dunnewijk (Ontwikkelingen op de uitzendmarkt, **Personeelsbeleid**, **23**, nr.3, 1987, blz. 112-114) liep de ontwikkeling van het uitzendvolume in het begin van de jaren tachtig twee jaar voor op de werkgelegenheid.

voldoende lange tijdreeks met gegevens beschikbaar is. Met behulp van regressie-analyse wordt beproefd in welke mate deze conjunctuurbarometer de ontwikkeling van de werkgelegenheid in de marktsector in Nederland weet te voorspellen, en in hoeverre toevoeging van uitzendarbeid de aanpassing van deze regressie doet verbeteren over de periode dat wel consistente gegevens hierover beschikbaar zijn. Het blijkt dat de uitzendarbeid in het verleden enige additionele verklaring van de ontwikkeling van de werkgelegenheid heeft geboden, maar recente ontwikkelingen zijn zodanig dat de uitzendarbeid niet als een betrouwbare voorlopende indicator voor de conjunctuur op de arbeidsmarkt mag worden opgevat. Opmerkelijk is ook dat het faseverschil tussen de door ons opgestelde **conjunctuurbarometer** van de arbeidsmarkt en de werkgelegenheid groter is dan tussen het **uitzendvolume** en de werkgelegenheid. Met andere woorden, het uitzendvolume ijlt na op onze conjunctuurbarometer.

2. Uitzendarbeid

De afgelopen jaren zijn zowel uitzendarbeid als werkgelegenheid snel gegroeid. In het tweede kwartaal van 1995 werd door het CBS het tot dusver hoogste aantal van bijna 60 miljoen uitzenduren gemeten, hetgeen equivalent is met een werkgelegenheid van ongeveer 155.000 arbeidsjaren. Ook de werkgelegenheid in de marktsector (in arbeidsjaren) is sterk gegroeid sinds het midden van de jaren tachtig van ongeveer 3,4 miljoen in 1985 tot bijna 3,9 miljoen in het begin van de jaren negentig. Na een afvlakking van de groei in 1992/93 is in de periode daarna de werkgelegenheid opnieuw toegenomen.

Bij het onderzoeken van de relatie tussen uitzendarbeid en werkgelegenheid doet zich onmiddellijk de vraag voor welke werkgelegenheid: die in arbeidsjaren, personen of **arbeidsuren**? De werkgelegenheid in personen is van belang voor de ontwikkeling van de werkloosheid die immers in personen gemeten wordt. Toch moet ook deze relatie niet worden overdreven want het blijft een feit dat een toename van de werkgelegenheid slechts ten dele leidt tot een daling van de werkloosheid. Een toenemend aantal arbeidsplaatsen heeft een aanzuigende werking mede omdat de nieuw ontstane vacatures in termen van vereiste kwalificaties, beschikbaarheid en motivatie beter aansluiten bij personen die zich voor het eerst op de arbeidsmarkt begeven of herintreden dan bij de (soms langdurig) werklozen. Ook van belang is dat de werkgelegenheid weliswaar is gegroeid in termen van arbeidsjaren en zeker in termen van personen maar dat dit veel minder geldt ten aanzien van de werkgelegenheid gemeten in arbeidsuren. De afgelopen dertig jaar is het aantal werkzame personen gegroeid van 4 naar 6 miljoen terwijl het aantal gewerkte arbeidsuren nagenoeg constant is gebleven'. We hebben daarom gekozen voor het onderzoeken van de relatie tussen **uitzendarbeid** en de werkgelegenheid zoals gemeten in arbeidsjaren.

---

³ Zie: J.C. van Ours, Werkloosheid tussen moedwil en misverstand, *Tijdschrift voor Politieke Economie*, 18, nr. 1, mei 1995, p. 7 - 35.

Voordat wij verslag doen over de constructie van onze conjunctuurbarometer en over de empirische relatie tussen deze conjunctuurbarometer, de uitzendarbeid en de ontwikkeling van de werkgelegenheid, bespreken wij eerst enkele karakteristieken van de uitzendarbeid in Nederland waarbij we ook kort aandacht besteden aan internationale **verschillen**⁴. De OECD onderscheidt twee soorten tijdelijke arbeid: die via uitzendbureaus en die waarbij werknemers een tijdelijk dienstverband met een bepaalde duur hebben. De wetgeving met betrekking tot uitzendbureaus is zeer stringent in landen als Italië, Spanje, Zweden en Frankrijk terwijl de wetgeving in Ierland en het Verenigd Koninkrijk vrij soepel is. Een bijzonder geval is Duitsland waar uitzendarbeid weliswaar tijdelijk is maar er een vast dienstverband bestaat tussen het uitzendbureau en de **uitzendkracht**⁵.

Gegevens omtrent de internationale omvang van het verschijnsel uitzendarbeid zijn schaars omdat in de statistieken vaak geen onderscheid wordt gemaakt tussen uitzendarbeid en tijdelijke dienstverbanden. Volgens een ruwe **schatting**⁶ waren er in 1988 in Europa ongeveer 5 miljoen mensen werkzaam als uitzendkracht, equivalent met een werkgelegenheid van 85.000 arbeidsjaren. Er zijn grote internationale verschillen in het gebruik van uitzendkrachten waarbij Nederland en Frankrijk gelden als landen met een meer dan gemiddelde gebruik. In het Verenigd Koninkrijk daarentegen zijn ondanks de soepele wetgeving weinig uitzendkrachten werkzaam omdat daar de mogelijkheid tot het snel en gemakkelijk ontslaan van werknemers uitzendarbeid feitelijk overbodig maakt.

Uitzendkrachten zijn zeker geen doorsnede van de Nederlandse beroepsbevolking. Meer dan 40% van de uitzendkrachten is jonger dan 40 jaar en heeft een goede tot zeer goede **opleiding**⁷. Uitzendbanen vormen evenmin een doorsnede van het Nederlandse **banenbestand**. Bijna de helft van het aantal uitzenduren in Nederland heeft betrekking op fabriekswerk, ongeveer een derde op administratief kantoorwerk terwijl de rest hoofdzakelijk betrekking heeft op medisch-verplegend en geschoold technisch werk*.

Er zijn verschillende redenen voor het bestaan van uitzendarbeid. Aan werkgeverskant spelen twee factoren een rol. In de eerste plaats is uitzendarbeid gemakkelijk wanneer het gaat om tijdelijke inzet van personeel bijvoorbeeld om zieke werknemers te vervangen, om

---

⁴ Zie hiervoor bijvoorbeeld: OECD *Employment Outlook*, Parijs, 1993.

⁵ In de nota 'Flexibilisering en zekerheid' van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid wordt de mogelijkheid van een vast dienstverband bij uitzendbureaus onder de aandacht gebracht. Een eventuele beslissing hierover zal eerst worden genomen nadat advies is uitgebracht door de Stichting van de Arbeid.

⁶ OECD, op.cit.

⁷ Marktplan Adviesgroep, *ABU-onderzoek instroom uitzendkrachten 1991*, Amsterdam, 1992.

⁸ Centraal Bureau voor de Statistiek, *Jaar-enquête uitzendbureaus van arbeidskrachten 1992*, Voorburg, 1993.

een piekbelasting op te vangen of vanwege seizoenarbeid. In de tweede plaats biedt **uitzendarbeid** de mogelijkheid om personeel te selecteren zonder dat direct een vast dienstverband aangeboden hoeft te worden. In ongeveer de helft van de gevallen worden uitzendkrachten gebruikt voor een tijdelijke uitbreiding van het personeelsbestand, voor ongeveer een kwart is er sprake van vervanging van vast personeel in verband met ziekte, vakantie of verlof en voor ongeveer nog een kwart gebruiken werkgevers het uitzendbureau om nieuw personeel te **werven**⁹.

Bij de uitzendkracht zelf kunnen ook twee overwegingen een rol spelen. In de eerste plaats biedt uitzendarbeid voor sommigen de gelegenheid om werk te combineren met andere zaken zoals studie of gezinsverantwoordelijkheden. In de tweede plaats kan voor anderen de uitzendbaan worden gebruikt om een bedrijf te verkennen, informatie te verzamelen en zo al dan niet een arbeidsplaats naar wens te vinden. Tweederde van de uitzendkrachten is niet op zoek naar een vaste baan en werkt als uitzendkracht wegens de daaraan verbonden specifieke arbeidsvoorwaarden. Een-derde van de uitzendkrachten is eigenlijk op zoek naar een vaste baan en ziet uitzendwerk als een tijdelijke oplossing of als een middel om werkervaring op te doen die later benut kan worden in sollicitatie- en selectieprocedures voor een vaste baan”.

Er bestaat geen eenduidige relatie tussen de ontwikkeling van de uitzendarbeid en die van de werkgelegenheid. Zoals eerder aangegeven is in de afgelopen jaren sprake geweest van een sterke stijging van de uitzendarbeid. Hieraan kunnen in principe verschillende ontwikkelingen ten grondslag liggen. Het kan zijn dat de stijging een voorloper is van een aantrekkende werkgelegenheid. De werkgever gebruikt uitzendkrachten omdat nog niet zeker is dat de uitbreiding van de werkgelegenheid van langdurige aard is en om personeel te selecteren. Het kan echter ook zijn dat er een structurele verschuiving plaatsvindt naar meer flexibele arbeidsrelaties. In dat geval is de opgaande beweging in de uitzendarbeid geen voorspeller van een aantrekkende werkgelegenheid maar een indicator van een verandering in de structuur van de werkgelegenheid waarin meer dan voorheen flexibele arbeidsrelaties een rol spelen.

3. Conjunctuur en arbeidsmarkt

De bakermat van de professionele conjunctuuranalyse op basis van de informatie in verschillende (macro-)economische tijdreeksen ligt in de Verenigde Staten. Deze is vooral tot bloei

---

⁹ Arbeidsvoorziening, **Hoe** werven bedrijven?, verschillende jaren.

¹⁰ Marktplan adviesgroep, **ABU-onderzoek instroom uitzendkrachten 1991**, Amsterdam, 1992.

gekomen in het in 1920 opgerichte National Bureau of **Economic Research (NBER)**¹¹. Bij het samenvoegen van deze informatie tot een conjunctuurindex zijn in beginsel twee varianten te onderscheiden. In de eerste plaats de **conjunctuurspiegel** die een zo goed mogelijk beeld van de lopende conjunctuur geeft. Ten tweede de **conjunctuurbarometer** die de informatie samenvoegt van conjunctuurindicatoren die vbbrijlen bij de algemene conjunctuur, zodat deze conjunctuurbarometer ("leading indicator") een voorspellende waarde voor de ontwikkeling van de conjunctuur heeft. De voorspelkwaliteit van zo'n barometer wordt meestal beschouwd ten opzichte van een referentiereeks. Voor de goedermarkt is dit veelal de industriële productie, terwijl wij in ons geval voor de arbeidsmarkt de werkgelegenheid in de marktsector als referentiereeks hanteren.

Voor de Nederlandse conjunctuur is een aantal barometers opgesteld, waarvan de uitkomsten regelmatig worden gepubliceerd. De belangrijkste zijn de conjunctuurbarometers van de Nederlandsche Bank (NB) en van het Centraal Planbureau (CPB). Iedere maand wordt in de **Economisch Statistische Berichten** de meest recente conjunctuurprognose volgens de barometer van DNB gepubliceerd. Deze barometer van DNB is volgens de aloude en beproefde "Phase **Average Trend**" of PAT-methode van de NBER geconstrueerd op basis van vijf reeksen. De barometer van DNB voorspelt de conjunctuur vijf maanden vooruit". De conjunctuurbarometer van het CPB benadert de conjunctuur vanuit twee gezichtspunten, namelijk vanuit de bestedingenkant en vanuit de produktiekant. De basisreeksen die gebruikt worden bij het berekenen van de barometer hebben dan ook enerzijds betrekking op verschillende bestedingscomponenten en anderzijds op de productie van verschillende sectoren. Met behulp van regressie-analyse wordt zowel voor de bestedingen als voor de productie uit de basisreeksen **één** conjunctuurindicator samengesteld. De uiteindelijke CPB-conjunctuurindicator wordt tenslotte berekend als het ongewogen gemiddelde van deze beide deelindicatoren.

Op het CPB is ook een conjunctuurbarometer voor de werkgelegenheid in gebruik. Deze voegt informatie uit een viertal reeksen samen, namelijk vacatures, ontslagaanvragen, faillissementen en de CPB-conjunctuurindicator. Gemiddeld loopt deze barometer anderhalf jaar voor op de feitelijke ontwikkeling van de werkgelegenheid, maar dit faseverschil blijkt in de loop van de tijd nogal aan verandering onderhevig. Vooralsnog bevindt deze **werkgele-**

---

¹¹ Zie M.M.G. Fase en H.C.J. van der Wielen, Grandeur en malheur van de **conjunctuurbarometer**, **ESB**, 5-4-1989, blz 332-336.

¹² J.A. Bikker en L. de Haan, Conjunctuur en conjunctuurprognose: een **conjunctuurindicator** voor Nederland, **Kwartaalbericht**, 1988, nr. 3, De Nederlandsche Bank, blz. 71 - 85.

genheidsbarometer van het CPB zich in een experimenteel stadium en is de **constructiemethode** slechts zeer summier **beschreven**¹³.

4. Eigen conjunctuurindicator voor de arbeidsmarkt

Onze conjunctuurbarometer van de arbeidsmarkt is, naar analogie van de **DNB-conjunctuurindicator**, samengesteld op basis van de Phase **Average** Trend-methode. Hierbij wordt eerst via een opeenvolgende toepassing van verschillende voortschrijdende gemiddelden uit ieder van de beschouwde basisindicatoren het conjunctuurpatroon afgeleid en gestandaardiseerd. Vervolgens worden de omslagpunten van deze basisindicatoren zoveel mogelijk gesynchroniseerd. Tenslotte wordt hieruit de feitelijke barometer via een (eventueel gewogen) optelling samengesteld. Een veel toegepaste methode hierbij is om de wegingsfactoren te berekenen op basis van de reciproke van de standaarddeviatie van de mate waarin de desbetreffende basisindicator voorloopt ten opzichte van de werkgelegenheid. Met andere woorden, in dat geval krijgt een basisindicator een kleiner gewicht naarmate het faseverschil met de **referentiereeks** meer variatie vertoont.

Onze arbeidsmarktbarometer is gebaseerd op kwartaalgegevens over de periode 1974 t/m 1994. Na een analyse van de voorspelkracht (over de referentieperiode) van verschillende beproefde versies van de indicator, blijkt de beste indicator de volgende reeksen te bevatten:

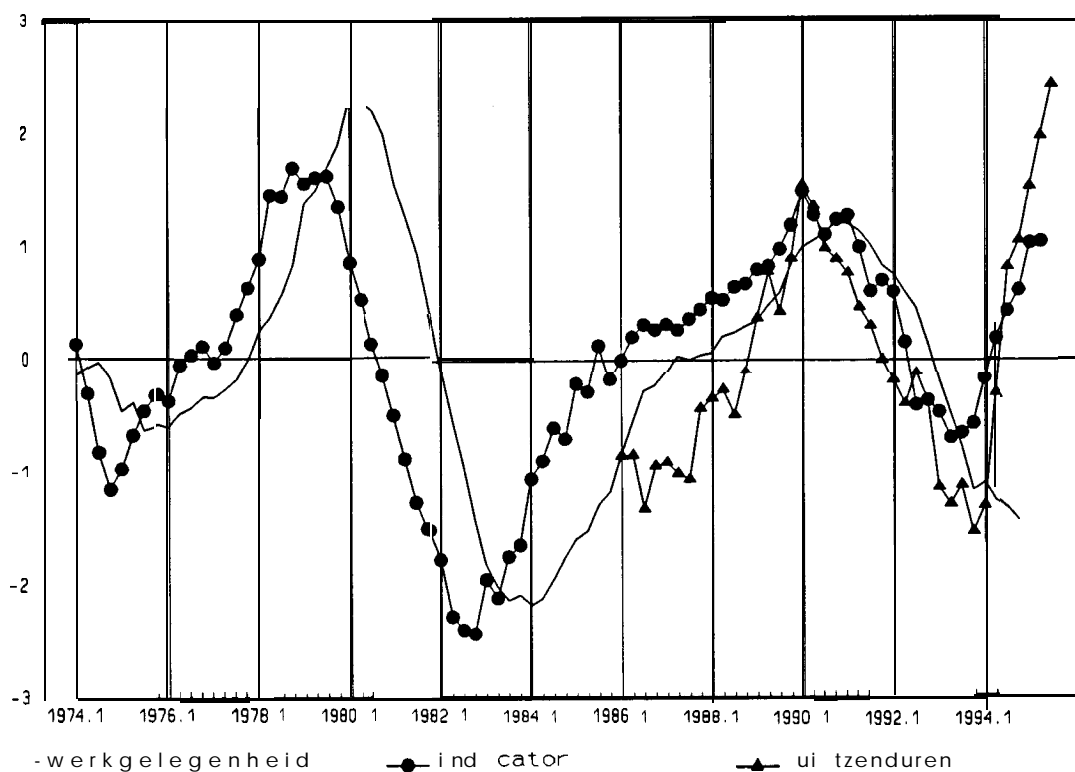
- het aantal faillissementen
- het aantal ontslagaanvragen
- het aantal vacatures
- de CPB-conjunctuurindicator
- de DNB-conjunctuurindicator

Ook hebben wij met een aantal reeksen, afkomstig uit de **conjunctuurenquête** van het CBS geëxperimenteerd, maar opname van deze reeksen in de barometer blijkt niet tot een verbetering te leiden. Het betreft hier het aantal bedrijven met een tekort aan arbeid; het aantal bedrijven dat een personeelsafname verwacht en het aantal bedrijven dat geen personeelsmutatie verwacht.

---

¹³ Deze beschrijving staat in de *Haljaarlijkse Tussenrapportage over de Nederlandse Economie* van juni 1993. De barometer wordt overigens wel in de analyse van het CPB gebruikt en wordt in het Centraal Economisch Plan in een grafiek afgebeeld (zie bijvoorbeeld blz. **76** van het *Centraal Economisch Plan*, 1995).

Figuur 1 Werkgelegenheid, conjunctuurbarometer voor de arbeidsmarkt en uitzend-
arbeid.

Ofschoon wij in eerste instantie de hierboven beschreven wegingsprocedure op basis van de variatie in het faseverschil hebben toegepast, bleek het uiteindelijk vanuit het oogpunt van voorspelkwaliteit beter om al deze reeksen een gelijk gewicht te geven. Zoals in figuur 1 te zien is, worden de omslagpunten in de werkgelegenheid met onze barometer drie tot vijf kwartalen van tevoren voorspeld. Bij de eerste drie omslagpunten loopt de barometer vijf kwartalen voor, terwijl de daling aan het begin van de jaren negentig vier kwartalen van tevoren aangekondigd wordt. In het tweede kwartaal van 1993 geeft onze barometer het dieptepunt van de werkgelegenheidsontwikkeling aan¹⁴. De correlatie met de werkgelegenheid in de waarnemingsperiode blijkt het hoogst te zijn wanneer de barometer drie kwartalen vertraagd wordt. De figuur toont verder ook de conjunctuurcomponent van de uitzendarbeid voor de periode waarover deze gegevens beschikbaar zijn.

¹⁴ Zie voor een meer formele behandeling van omslagpunten als keuzecriterium bij de constructie van een conjunctuurbarometer: M.J. Artis, R.C. Bladen-Hovell, D.R. Osborn, G. Smith en W. Zhang, Predicting turning points in the UK inflation cycle, *Economic Journal*, 105, 1995, blz. 1145-1164.

5. Informatie in uitzendarbeid over werkgelegenheid

Bij de constructie van deze conjunctuurcomponent in de uitzendarbeid is met behulp van een eenvoudige berekening een trend vastgesteld met een constant groeipercentage per kwartaal. Vervolgens is de trendafwijking gestandaardiseerd. De hoogte van de conjunctuurcomponent in de uitzendarbeid is natuurlijk afhankelijk van de veronderstelde trend. Aanvankelijk zijn we uit gegaan van een relatief lage trend (1,2 procent op jaarbasis). Na extrapolatie tot 1982 van de beschikbare reeks met behulp van een gemiddeld jaarlijks groeipercentage (ontleend aan Dunnewijk) hebben we ook een alternatieve trend berekend met een jaarlijkse stijging van zo'n 5 procent. Doordat het conjunctuurpatroon vrij dominant is, heeft dit weinig gevolgen voor de door ons uitgevoerde analyse.

De vraag is nu in hoeverre gegevens over de uitzendarbeid additionele informatie verschaffen over de ontwikkeling van de conjunctuur op de arbeidsmarkt. Aangezien wij slechts vanaf 1986:1 over een consistente reeks van het aantal uitzenduren op kwartaalbasis beschikken, hebben wij, zoals gezegd, niet gepoogd om deze gegevens in onze **conjunctuurbarometer** van de arbeidsmarkt op te nemen. Daarbij komt dat uit een correlatieberekening tussen de werkgelegenheid en het met verschillende vertragingen opgenomen aantal **uitzenduren** volgt dat de optimale correlatie wordt bereikt bij een vertraging van slechts **één** kwartaal. Bovendien liggen de twee omslagpunten die er tot nu toe in deze reeks zitten, in hetzelfde kwartaal als de omslagpunten van onze barometer, of zelfs later (zie ook figuur 1).

Om het verband tussen uitzendarbeid, de conjunctuurbarometer voor de arbeidsmarkt en de werkgelegenheid nader te onderzoeken zijn regressievergelijkingen geschat met de werkgelegenheid als de te verklaren grootte en de arbeidsmarktbarometer en de **uitzend-conjunctuurindicator** met verschillende vertragingen als verklarende variabelen. Evenals bij een analyse over de gehele waarnemingsperiode voldoet in de regressie over de periode 1986:111 - 1994:IV) een vertraging van drie kwartalen voor de arbeidsmarktbarometer het best. De uitzend-conjunctuurindicator is **één** kwartaal vertraagd opgenomen.

Omdat we vooral geïnteresseerd zijn in de vraag of de recente sterke stijging van de uitzendarbeid inderdaad een voorbode is van een sterke werkgelegenheids groei hebben we in onze analyse een bijzondere aandacht voor het jaar 1994, waarin de sterke groei van de uitzendarbeid begon. In onze eerste regressie laten we de mogelijkheid open dat elk van de geschatte coëfficiënten in het jaar 1994 een afwijkende waarde heeft van de coëfficiënten geschat over de periode 1986-1994. Zoals blijkt in de eerste kolom van tabel 1 is er ten aanzien van de constante en de coëfficiënt van de arbeidsmarktbarometer geen sprake van een significant verschil in het jaar 1994. De **coëfficiënt** van de uitzend-conjunctuurindicator is in het jaar 1994 evenwel significant kleiner dan in de periode daarvoor. Waar deze **coëfficiënt** in de periode 1986-1993 significant positief was is deze in het jaar 1994 niet verschillend van nul. Met andere woorden: waar de uitzend-conjunctuurindicator tot 1994

een bijdrage leverde in de verklaring van de ontwikkeling van de werkgelegenheid is deze bijdrage in het jaar 1994 verdwenen.

Tabel 1 De werkgelegenheid verklaard uit de arbeidsmarktbarometer en de uitzend-conjunctuurindicator (1986:III-1994:IV)

arbeidsmarktbarometer[-3]	0,98(7,7)	0,83(10,5)	0,79(8,5)
arbeidsmarktbarometer[-3]*dum	-0,74(1,0)		
uitzend-indicator[-1]	0,33(4,7)	0,40(6,5)	0,32(4,7)
uitzend-indicator[-1]*dum	-0,42(2,5)	-0,47(3,7)	
constante	-0,07(0,8)	-0,03(0,6)	0,07(1,0)
constante*dum	-0,30(0,5)		
R ²	0,90	0,89	0,85
DW	1,72	1,56	1,18
ssr	1,60	1,77	2,59

Toelichting: **afhankelijke** variabele = werkgelegenheid in de **marktsector**; dum = dummy-variabele met de waarde 0 in de periode 1986:III-1993:IV en de waarde 1 in de periode 1994:I-1994:IV; t-waarden tussen haakjes; de relevante vertragingen van de variabelen staan tussen vierkante haakjes vermeld; DW = Durbin-Watson toets op autocorrelatie; **ssr** = residuele kwadratensom

Deze conclusie wordt bevestigd door de resultaten weergegeven in de tweede kolom, waaruit blijkt dat een regressie waarin de restrictie wordt opgelegd dat de constante en de coëfficiënt van de arbeidsmarktbarometer constant zijn over de gehele periode geen verslechtering van de schattingsresultaten met zich brengt. Indien een dergelijke restrictie ook wordt opgelegd op de coëfficiënt van de uitzend-conjunctuurindicator dan is er wel sprake van een significante verslechtering van de schattingsresultaten¹⁵. Kortom: er lijkt sprake te zijn van een trendbreuk in het voorspellende karakter van de uitzendarbeid ten opzichte van de werkgele-

¹⁵ Gemeten aan de F-toets; in dit geval verslechtert ook de DW-toetsgrootte, hetgeen op autocorrelatie van de residuen duidt. Wanneer we met dit laatste aspect rekening houden, beïnvloedt dit onze uitkomsten echter niet.

genheid. Voor 1994 levert de conjunctuurcomponent in de uitzendarbeid ten opzichte van de arbeidsmarktbarometer dus additionele informatie voor de voorspelling van de werkgelegenheid op, maar in 1994 blijkt dit niet langer het geval.

6. Conclusies

In dit artikel zijn we ingegaan op de relatie tussen de conjuncturele componenten van de uitzendarbeid en de werkgelegenheid in de marktsector. De relatie tussen de zeer recente groei van de uitzendarbeid en de toekomstige ontwikkeling van de werkgelegenheid is niet eenduidig. Het is mogelijk dat een toenemend gebruik van uitzendkrachten een indicatie is van een aantrekkende werkgelegenheid. Het is echter ook mogelijk dat genoemde groei een indicator is van een veranderende inzet van arbeid, waarbij flexibele arbeidsrelaties en tijdelijke dienstverbanden belangrijker zijn geworden. In het eerste geval is in de nabije toekomst een groei van de werkgelegenheid te verwachten, die hoger is dan louter op grond van de conjuncturele situatie op de goederenmarkt wordt berekend. In het tweede geval is dat niet zo. Op grond van onze analyses lijkt het er op dat de toename van de uitzendarbeid vanaf het eerste kwartaal van 1994 niet gepaard is gegaan met een naventende groei van de werkgelegenheid. Het lijkt erop dat de werkgelegenheid uitsluitend het conjunctuurpatroon van de goederenmarkt volgt. De werkgelegenheid zal in de nabije toekomst daarom verder groeien maar dit zal minder spectaculair zijn dan op grond van de ontwikkeling van de uitzendarbeid verwacht zou kunnen worden. Eerder dan een voorbode van een sterke groei van de werkgelegenheid lijkt deze ontwikkeling van de uitzendarbeid een weerspiegeling te zijn van een tendens naar een meer flexibele arbeidsmarkt.

Frank den Butter

Jan Koeman

Jan van Ours